

نگاهی به بودجه سال ۹۰ و هدفمندی سازای یارانه ها

آرمان پویان

بودجه سال ۹۰، به عنوان نخستین بودجه ای که بر اساس قانون "هدفمندی سازای یارانه ها" تنظیم می شود، این بار از حساسیت به مراتب بالاتری - چه برای بورژوازی حاکمه ایران و چه برای طبقه کارگر، اقشار محروم و بخش وسیعی از خرده بورژوازی که مستقیماً تحت تأثیر تبعات و پیامدهای این بودجه قرار خواهد گرفت- برخوردار است.

در حال حاضر اطلاع چندانی از جزئیات لایحه بودجه ۹۰ در دست نیست و آن چه هم تحت عنوان "جزئیات لایحه" در سایت های خبری دولت منتشر می شود، در حقیقت چیزی بیش تر از یک سری "کلیات" مبهم نیست.

به هر روی، اولین و مهم ترین موضوعی که در حال حاضر بخش بزرگی از جامعه را درگیر خود کرده است، مسأله میزان یارانه نقدی پرداختی در سال آتی است.

مدتی پیش سایت خبری آفتاب، در گزارشی عنوان کرد که "یارانه فروردین ۱۳۹۰ هم اکنون واریز شده و بر این اساس در سال آینده برای ۱۱ ماه باقی مانده، به هر ایرانی حداکثر ۲۷ هزار تومان یارانه تعلق خواهد گرفت" (۶ اسفند ۸۹). با این حال شمس الدین حسینی، وزیر امور اقتصاد و دارایی، سراسیمه کاهش یارانه نقدی پرداختی در سال آینده به ۲۷ هزار تومان را تکذیب کرد؛ کم تر از یک روز پس از صحبت های حسینی، اعلام ارقام قطعی لایحه بودجه سال آینده از سوی معاون بودجه معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی احمدی نژاد در جریان گفت و گوی ویژه خبری دوشنبه در شبکه دو صد و سیما، حدس و گمان های تازه ای را برای برآورد میزان یارانه نقدی سال ۹۰ مطرح کرد.

هرچند وزیر امور اقتصادی و دارایی رقم ۲۷ هزار تومان را تکذیب کرده بود، ولی اساساً نه کاهش میزان یارانه نقدی را رد کرد و نه رقم یارانه جدید را اعلام نمود.

دوشنبه شب، رحیم ممبینی معاون بودجه معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور در گفتگوی ویژه خبری شبکه دو در مورد اعتبار هدفمندی یارانه ها در لایحه بودجه سال آینده گفت: "کل اعتبار بودجه برای سازمان هدفمندی یارانه ها، ۵۶ هزار میلیارد تومان پیش بینی شده است که به موجب قانون ۵۰ درصد آن برای کمک مردم، ۳۰ درصد مراکز تولیدی و ۲۰ درصد برای شرکت های دولتی در نظر گرفته شده است."

به این ترتیب بودجه در نظر گرفته شده برای توزیع یارانه نقدی (بدون احتساب یارانه نان)، ۲۸۰۰۰ میلیارد تومان است (در لایحه بودجه، مقدار ۳۵۰۰ میلیارد تومان به عنوان یارانه نان در نظر گرفته شده است). این که آیا اعتبار در نظر گرفته شده، برای توزیع یارانه نقدی ماهانه سابق (۴۰ هزار و پانصد تومان، با حذف یارانه نان) کفایت خواهد کرد یا خیر، به چند عامل بستگی دارد:

نخست؛ تعداد واجدین دریافت یارانه نقدی. در حال حاضر اطلاع داریم که قرار است تا از تاریخ ۱۵ اسفند سال جاری، ثبت نام های جدیدی صورت گیرد و این موضوع تعداد دریافت کنندگان را افزایش خواهد داد. در مورد تعداد دریافت کنندگان یارانه در سال ۹۰، تا به الان سه برآورد مختلف (۶۱، ۶۴ و ۷۲ میلیون نفر) صورت گرفته است.

دوم؛ یارانه فروردین ماه مشمولان همراه با یارانه اسفندماه پرداخت شده است و دولت در سال آتی تنها به ازای ۱۱ ماه یارانه پرداخت خواهد کرد. البته این در شرایطی است که موعد پرداخت یارانه نقدی از دو ماه یکبار به ماهانه تغییر کند.

اما مهم تر از این دو مسأله اینست که آیا اصولاً دولت قادر خواهد بود تا این بودجه را تأمین کند یا خیر. این موضوعی است که باید با تردید بیش تری نگاه کرد.

اگر بودجه لازم برای پرداخت یارانه سال گذشته (۴۰ هزار و پانصد تومان) را در دو مقطع ۱۱ و ۱۲ ماه، و هم چنین بر اساس تعداد احتمالی متقاضیان دریافت یارانه برآورد کنیم، می بینیم که بودجه ۲۸۰۰۰ میلیارد تومانی، به غیر از دو حالت، کافی نخواهد بود. همان طور که در جدول زیر نشان داده ام، اگر تصمیم دولت بر آن باشد که یارانه نقدی را در

طول ۱۲ ماه توزیع کند، به بودجه ای نیاز خواهد داشت که از ۲۸۰۰۰ میلیارد تومان در نظر گرفته شده، بیش تر خواهد بود. به علاوه، اگر تصمیم بر توزیع یارانه در طی ۱۱ ماه باشد، فقط کفایت تا تعداد مشمولین دریافت یارانه از حدود ۶۳ میلیون نفر بگذرد، تا اعتبار تعیین شده با کسری مواجه شود.

جدول ۱. بودجه لازم برای پرداخت یارانه ماهانه سابق در سال ۹۰، بر فرض ۱۱ و ۱۲ ماه

(به میلیارد تومان)

مشمولین دریافت یارانه نقدی (میلیون نفر)	۶۰.۵	۶۱	۶۴	۷۲
بودجه - ۱۱ ماه	۲۶۹۵۳	۲۷۱۷۶	۲۸۵۱۲	۳۲۰۷۶
مازاد / کسری	+۱۰۴۷	+۸۲۴	-۵۱۲	-۴۰۷۶
بودجه - ۱۲ ماه	۲۹۴۰۳	۲۹۶۴۶	۳۱۱۰۴	۳۴۹۹۲
مازاد / کسری	-۱۴۰۳	-۱۶۴۶	-۳۱۰۴	-۶۹۹۲

بر اساس همین سناریوها، می توان مبلغ یارانه نقدی ماهانه را هم تخمین زد:

جدول ۲. یارانه نقدی ماهانه در سال ۹۰ بر فرض ۱۱ و ۱۲ ماه

مشمولین دریافت یارانه نقدی (میلیون نفر)	۶۰.۵	۶۱	۶۴	۷۲
فرض ۱۱ ماه	۴۲۰۰۰	۴۱۷۰۰	۳۹۸۰۰	۳۵۳۰۰
فرض ۱۲ ماه	۳۸۵۰۰	۳۸۲۰۰	۳۶۵۰۰	۳۲۴۰۰

بر مبنای توزیع اعتبار ۲۸۰۰۰ میلیارد تومانی

همان طور که مشاهده می شود، فقط در همان دو حالت فوق، میزان یارانه پرداختی از ۴۰۵۰۰ تومان بیش تر خواهد بود و در سایر موارد حجم یارانه نقدی کاهش می یابد.

اما گفته می شود که قرارت تا دولت سهم خود را از ۲۰ به ۱۰ درصد کاهش دهد (و متعاقباً سهم مردم از ۵۰ به ۶۰ درصد افزایش یابد). در این حالت، مبلغ ۳۳۶۰۰ میلیارد تومان از بودجه ۵۶۰۰۰ میلیارد تومانی برای توزیع تعیین خواهد شد. در این حالت البته (مطابق با جدول ۱) مشکل کسری در پرداخت ۱۱ ماهه یارانه ها حل خواهد شد و در پرداخت ۱۲ ماهه، تنها چنان چه تعداد مشمولین یارانه از مرز حدوداً ۷۰ میلیون نفر بگذرد، با کسری رو به رو خواهیم بود (همان طور که در جدول ۱ نشان داده شده است، برای توزیع یارانه نقدی ۴۰ هزار و پانصد تومانی در طی ۱۲ ماه و بین ۷۲ میلیون نفر به تقریباً ۳۵۰۰۰ میلیارد تومان اعتبار نیاز است که از رقم ۳۳۶۰۰ میلیارد تومان پیشی می گیرد).

در این حالت احتمالی جدید (یعنی افزایش ۱۰ درصدی حجم اعتبار در نظر گرفته شده برای توزیع نقدی میان مشمولین) هم می توان مقادیر مختلف یارانه نقدی ماهانه در سال ۹۰ را تخمین زد:

جدول ۳

مشمولین دریافت یارانه نقدی (میلیون نفر)	۶۰.۵	۶۱	۶۴	۷۲
فرض ۱۱ ماه	۵۵۵۰۰	۵۰۰۰۰	۴۷۷۰۰	۴۲۲۰۰
فرض ۱۲ ماه	۴۶۲۰۰	۴۵۹۰۰	۴۳۷۰۰	۳۸۸۰۰

بر مبنای توزیع اعتبار ۳۳۶۰۰ میلیارد تومانی

البته تا به این جا، محاسبات، عمداً بدون احتساب یارانه نان صورت گرفت؛ چرا که ظاهراً حجم یارانه نان (۳۵۰۰ میلیارد تومان)، از محلی غیر از درآمدهای حاصل از هدفمندسازی دولت تعیین شده و در نتیجه، مازاد بر آن ۵۶۰۰۰ میلیارد تومانی است که قرار است ۵۰ یا ۶۰ درصد آن در طول سال توزیع شود.

یارانه ماهانه نان را هم می توان به روال فوق محاسبه نمود:

جدول ۴

مشمولین دریافت یارانه نقدی (میلیون نفر)	۶۰.۵	۶۱	۶۴	۷۲
فرض ۱۲ ماه	۴ هزار و ۸۰۰ تومان	۴ هزار و ۷۸۰ تومان	۴ هزار و ۵۰۰ تومان	۴ هزار تومان
فرض ۱۱ ماه	۵ هزار و ۲۶۰ تومان	۵ هزار و ۲۰۰ تومان	۴ هزار و ۹۰۰ تومان	۴ هزار و ۴۰۰ تومان

بدین ترتیب، با در نظر گرفتن جداول ۲ و ۴، می توان دید که اگر دولت قصد داشته باشد تا ۵۰ درصد اعتبار بودجه خود (یعنی ۲۸۰۰۰ میلیارد تومان) را توزیع کند، مقدار یارانه ماهانه حداقل ۳۶۸۰۰ و حداکثر ۴۷۲۶۰ خواهد بود؛ و مطابق با جداول ۳ و ۴، چنان چه تصمیم بر توزیع ۶۰ درصد اعتبار بودجه (۳۳۶۰۰ میلیارد تومان باشد)، مقدار یارانه ماهانه می تواند بین ۴۲۸۰۰ و ۶۰۲۶۰ باشد (سال گذشته، ماهانه ۴۴ هزار و ۵۰۰ تومان به حساب سرپرست خانواده واریز می شود). بنابراین امکان کاهش یا افزایش یارانه ماهانه وجود دارد. هرچند امکان نخست، یعنی کاهش، به مراتب قوی تر است؛ چرا که باید در نظر داشت تمامی این محاسبات، بر آن فرض بنا شده است که در آمد دولت از محل هدفمندسازی یارانه ها، تأمین شده است. اما در صورت تحقق پیدا نکردن درآمدهای پیش بینی شده دولت، مقدار یارانه ماهانه در سال ۹۰ بالاجبار کاهش خواهد یافت.

جدول ۵

مقایسه برخی از ردیف های یارانه ای لایحه بودجه سال ۸۹ و ۹۰					
درصد تغییرات	لایحه ۹۰			لایحه ۸۹	
	حجم	عنوان	حجم	عنوان	حجم
-	۳۵۰۰	یارانه نقدی نان	-	-	-
۴۱٪	۱۲۰۰	پرداخت یارانه نهاده ها و عوامل تولید کشاورزی	۸۵۰	پرداخت یارانه نهاده ها و عوامل تولید کشاورزی	۸۵۰
-۴۴٪	۲۵۰۰	یارانه کالاهای اساسی	۴۴۶۳	یارانه کالاهای اساسی	۴۴۶۳
۰٪	۱۰۰	پرداخت ضرر و زیان خرید های تضمینی	۱۰۰	پرداخت ضرر و زیان خرید های تضمینی	۱۰۰
۵٪	۳۹۰	یارانه دارو و شیر خشک	۳۷۰	یارانه دارو و شیر خشک	۳۷۰
۸۳٪	۱۱۰	یارانه حمایت از بیماران خاص	۶۰	یارانه حمایت از بیماران خاص	۶۰
۰٪	۱۱۰	یارانه حمایت از طرح های حمل و نقل عمومی شهرها	۱۱۰	یارانه حمایت از طرح های حمل و نقل عمومی شهرها	۱۱۰
-۲۳٪	۳۰۰	تخفیف عوارض و حمایت های مالی مسکن مهر	۴۵۰	کمک بلاعوض تسهیلات اداره شده مسکن مهر	۴۵۰
-۲۵٪	۴۵	یارانه مسکن فرهنگیان	۶۰	یارانه مسکن فرهنگیان	۶۰
۲۰۰٪	۳۰۰	زیرساخت های مسکن مهر (سهم دولت)	۱۰۰	زیرساخت های مسکن مهر (سهم دولت)	۱۰۰
-۲۰٪	۴۰	یارانه سود تسهیلات مسکن روستاییان	۵۰	یارانه سود تسهیلات مسکن روستاییان	۵۰
-۵۰٪	۱۰۰	یارانه خرید تضمینی محصولات کشاورزی و کالاهای اساسی	۲۰۰	یارانه خرید تضمینی محصولات کشاورزی و کالاهای اساسی	۲۰۰
۵٪	۳۰۰	یارانه شیر و نان غنی شده دانش آموزان	۲۸۶	یارانه شیر و نان غنی شده دانش آموزان	۲۸۶
۲۵٪	۴۰۶۶	یارانه انرژی (مابعد تفاوت قیمت برق و سوخت نیروگاهها)	۳۲۴۴	یارانه انرژی (مابعد تفاوت قیمت برق و سوخت نیروگاهها)	۳۲۴۴
-	۴۰۰	یارانه حمل و نقل عمومی بلیط مترو تهران و سایر شهرها	-	-	-
-	۲۰۰	یارانه سود تسهیلات مسکن مهر	-	-	-

منبع: لایحه بودجه سالهای ۸۹ و ۹۰ ارقام: میلیارد تومان

بهتر است تا در این جا مقایسه هم داشته باشیم بین ردیف های یارانه ای مندرج در لوایح سال ۸۹ و ۹۰. یارانه های تخصیص یافته در جدول فوق را می توان به چند حوزه کلی تفکیک و سپس بررسی کرد:

کالاهای اساسی: همان طور که مشاهده می شود، حجم یارانه کالاهای اساسی با ۴۴٪ کاهش، ۲۵۰۰ میلیارد تومان تعیین شده است. این موضوع به معنای افزایش بیش تر قیمت های این اقلام در سال آینده خواهد بود. در این بین اما افزایش یارانه "دارو و شیرخشک" و "شیر و نان غنی شده دانش آموزان"، فقط به ۵٪ محدود شده است.

حمل و نقل عمومی: در سطر ۷ جدول دیده می شود که یارانه "حمایت از طرح های حمل و نقل عمومی شهرها" بدون تغییر باقی مانده است (۱۱۰ میلیارد تومان). اما از سوی دیگر، با تصویب نرخ کرایه اتوبوسرانی و مینی بوسرانی شهر تهران در سال ۹۰ از سوی شورای شهر، قیمت بلیت های اتوبوس از ۲۵ تومان به ۴۲ تومان، و در بخش اتوبوس های خصوصی نیز بسته به مسافت، از ۲۵ تا ۵۰ تومان افزایش یافته است.

"یارانه حمل و نقل عمومی بلیت مترو تهران و سایر شهرها" نیز رقم ۴۰۰ میلیارد تومان تعیین شده است. اما این به معنای کاهش بهای بلیت مترو نخواهد بود، بلکه بالعکس بر اساس مصوبه شورای شهر، سال آینده قیمت بلیت تک سفره مترو برای مسافری، با ۳۰ درصد افزایش، به ۳۲۵ تومان خواهد رسید (در واقع قیمت بلیت تک سفره مترو ۹۷۵ تعیین شده است که یک سوم آن بر عهده مسافری خواهد بود).

انرژی: هم چنین دیده می شود که بنا به پیشنهاد دولت، "یارانه انرژی: ما به التفاوت قیمت برق و سوخت نیروگاه ها" با ۲۵٪ افزایش، ۴۰۶۶ میلیارد تومان تعیین شده است که افزایش نسبتاً بزرگی است. در این جا این سوال هم چنان باقی می ماند که با وجود عدم تغییر قیمت عرضه سوخت به نیروگاه ها و ضمناً افزایش قیمت برق، افزایش یارانه انرژی (تفاوت قیمت برق و سوخت نیروگاه ها) واقعاً به چه معناست؟ ظاهراً قرار است تا این افزایش، صرف بدهی های وزارت نیرو به پیمان کاران بخش خصوصی صنعت برق شود.

مسکن: یارانه مسکن فرهنگیان، از ۶۰ به ۴۵ میلیارد تومان کاهش داشته است (۲۵٪)؛ این در حالیست که در همین لایحه و در بخش پرداخت های یارانه ای، دولت ردیف بودجه ای ۱۰ میلیارد تومانی با عنوان "کمک به تأمین مسکن اقشار آسیب پذیر (طلاب و روحانیون)" (!) در نظر گرفته است.

بهداشت و درمان: بیش ترین افزایش جدول فوق، به یارانه "حمایت از بیماران خاص" (یعنی افراد مبتلا به سرطان، ام اس و بیماری های صعب العلاج) بازمی گردد (۸۳٪ افزایش). اما در این میان سخنی از بهداشت و درمانی عمومی و خصوصی نیست. پیش از این، خود این بخش با بحرانی همه جانبه دست به گریبان بوده است که با توجه به شواهد موجود، به دنبال حذف یارانه ها، این بحران تشدید هم خواهد شد. به عنوان نمونه یکی از نمایندگان مجلس اعلام می کند که "بیش از ۲.۵ میلیون خانواده در کشور برای تأمین هزینه های درمان عضو بیمار خانواده شان، باید خانه و زندگی خود را حراج کنند" و از سوی دیگر به گفته دبیرانجمن بهداشت ایران، "مطالعات اولیه نشان داده که با اجرای این قانون، تعرفه های بیمارستانی به ویژه در بخش خصوصی حداقل سه تا پنج برابر افزایش می یابد". با این اوصاف، افزایش شدید هزینه های درمانی- چه در بخش خصوصی و چه عمومی- دور از انتظار نیست.

نحوه تخصیص یارانه ها (مطابق با جدول فوق) و افزایش اعلام شده قیمت ها در سال ۹۰، صرفاً به معنای تورمی لجام گسیخته خواهد بود، بلکه به دنبال آن عوارض متفاوت دیگری، به خصوص بیکاری، سرباز خواهند کرد. به عنوان یک مثال، تردیدی نیست که با افزایش چشمگیر هزینه های درمانی، تقاضا برای این خدمات به اجبار کاهش خواهد یافت (به بیان دیگر، مردم معمولی تا موقعی که بیماری شدید و حادی نداشته باشند، از معالجه بیماری اجتناب خواهند کرد) و در نتیجه، با افزایش بیکاری در میان پرسنل بیمارستان ها رو به رو خواهیم شد. ناگفته روشن است که پیامد دیگر این افزایش هزینه ها هم تعطیلی شماری از مراکز ارائه دهنده این نوع خدمات خواهد بود که به نوبه خود، بیکاری پزشکان و متخصصان و پیراپزشکان را به دنبال خواهد داشت. از سوی دیگر، آن چه که هم چنان مورد تقاضا خواهد بود خدمات اضطراری و اورژانس است. همین موضوع را می توان در سایر بخش های اقتصاد هم بررسی کرد.

مضحک آن جاست که در این بین، وزیر اقتصاد (حسینی) و سایر همقطاران او سعی می کنند تا به بهانه جلوگیری از تورم بیش تر، رو در روی خواست افزایش حقوق و دستمزدها صف آرایی کنند، به طور که حسینی می گوید: "یکی از

مشکلاتی که در اقتصاد ایران مزمّن شده، این است که ما برای این که کارمندان را حمایت کنیم، به بهانه تورّم، نرخ مرزدها و حقوق را افزایش می دهیم، اما طولی نمی کشد که این موج، به موج افزایش قیمت تبدیل می شود و در واقع اثر مثبت افزایش حقوق مستهلک می شود [...] باید بیابیم به جای این که به سراغ افزایش دستمزدها برویم، به سراغ توسعه نظام تأمین اجتماعی برویم که در قانون هدفمند کردن یارانه ها هم پیش بینی شده است" و با این گفته، حتی همان قانون کار و قانون مدیریت خدمات کشوری را هم نقض می کند.

بدین ترتیب، مبالغه نخواهد بود اگر بگوییم که سال پیش رو برای اکثر توده های مردم، و به ویژه طبقه کارگر و زحمتکشان، به مراتب حسّاس تر و پراشتها تر از سالیان گذشته خواهد بود؛ چرا که این بار معیشت مردم بیش از هر زمان دیگری در تنگنا و مورد یورش همه جانبه سرمایه داری قرار خواهد گرفت. نگاه به وضعیّت عمومی اقتصاد جمهوری اسلامی، بیمار محتضری را به ذهن متبادر می سازد که برای نجات خود به آخرین فرصت ها و امکانات چنگ می زند. برای مقابله با شرایط اقتصادی- اجتماعی حادّ آتی، دفاع از منافع طبقه کارگر و سایر اقشار زحمتکش، و از بین بردن فرصت ها و مجاری بقای بورژوازی، فعالین کارگری و نیروهای چپ باید از هم اکنون تدارک ببینند.

۱۲ اسفندماه ۱۳۸۹

منابع:

- (1) <http://www.fararu.com/vdcjmyem.uqehhhsffu.html>
- (2) <http://www.aftabnews.ir/vdch-znzk23ni-d.tft2.html>
- (3) <http://www.aftabnews.ir/vdcirzazqt1ar32.cbct.html>
- (4) <http://www.khabaronline.ir/news-133845.aspx>
- (5) <http://www.khabaronline.ir/news-133312.aspx>
- (6) <http://www.khabaronline.ir/news-133333.aspx>
- (7) <http://www.khabaronline.ir/news-132897.aspx>
- (8) <http://www.jamejamonline.ir/newstext.aspx?newsnum=100836905369>
- (9) <http://www.jamejamonline.ir/newstext.aspx?newsnum=100836844858>
- (10) <http://www.jamejamonline.ir/newstext.aspx?newsnum=100835981689>
- (11) <http://ilna.ir/newsText.aspx?ID=182870>
- (12) <http://ilna.ir/newsText.aspx?ID=182984>
- (13) <http://www.tahavolateeghtesadi.ir/newsdetail-1834-fa.html>
- (14) <http://niaak1.blogspot.com/2011/02/blog-post.html>